

Beschermende (f)actoren

Hoe jongerenwerkers jeugdcriminaliteit kunnen helpen voorkomen

Tussentijdse bevindingen uit Drop In regio Noord-Holland

Beschermende (f)actoren

Hoe jongerenwerkers jeugdcriminaliteit kunnen helpen voorkomen.

Tussentijdse bevindingen uit Drop In regio Noord-Holland.

dr. Wendy Wesseling
Daniël Borkent, msc.
Busra Tuncay, bsc.
dr. Stijn Sieckelinck

Mmv
dr. Ton Nabben
dr. Marc Noom

April 2025

sociaalwerknederland.nl/project/drop-in

Lectoraat Youth Spot
Hogeschool van Amsterdam

Dit onderzoek is mogelijk gemaakt met subsidie van Ministerie van Justitie en Veiligheid en het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Samenvatting

De jeugdcriminaliteit neemt al jaren af, maar de zorgen over een deel van de jongeren nemen toe. Door hun kwetsbare achtergrond en problematisch gedrag lopen ze het risico om de aansluiting met de samenleving te verliezen en aanhoudende patronen van crimineel gedrag te ontwikkelen. In 2022 is de Nederlandse overheid daarom gestart met het programma 'Preventie met Gezag'. Hiervan uit is het 3-jarige project Drop In ontstaan. De ambitie is om de rol en bijdrage van het professionele jongerenwerk aan criminaliteitspreventie en ondermijning inzichtelijk te maken en te versterken.

Onderzoeksoepzet

Er zijn drie regionale onderzoekswerkplaatsen gevormd. Deze rapportage betreft de regio Noord-Holland. In dit onderzoek gebruikten we verschillende methoden: we liepen mee met jongerenwerkers, interviewden hen, hielden focusgroepen met jongerenwerkers en hun samenwerkingspartners en organiseerden verschillende terugkoppelsessies.

Op welke doelgroep is criminaliteitspreventie gericht?

Jongerenwerkers richten zich op jonge jongeren om te voorkomen dat ze afglijden, maar ook vaak op oude jongeren die al in zekere mate betrokken zijn bij criminele activiteiten. Vaak genoemde risicofactoren zijn: een lichte verstandelijke beperking, spijbelen of andere vormen van schoolverzuim, en criminaliteit in de familie of sociale omgeving. Opgemerkte trends zijn de verjonging van criminaliteit en ander problematisch gedrag, toenemende relevantie van de online leefwereld in jeugdcriminaliteit en de toename in het aantal wapens dat wordt gedragen.

Hoe geven jongerenwerkers hier in praktijk invulling aan?

Jongerenwerkers zetten zich op uiteenlopende manieren in om jeugdcriminaliteit te verminderen. Ze signaleren zelf criminaliteit aan de hand van het gedrag en uiterlijke veranderingen van jongeren en pakken signalen op van onder andere onderwijs en handhaving. Op preventief niveau bieden ze jongeren een positief sociaal en economisch alternatief voor de criminaliteit, en bouwen ze connecties met jongeren en diens familie op die ze later gebruiken om ze weerbaarder te maken tegen de verleidingen van criminaliteit. Jongerenwerkers bedienen ook jongeren die ernstige en gewelddadige misdrijven hebben gepleegd, maar wegen per geval zorgvuldig af of dat haalbaar is.

Hoe werken ze hierin samen met partners?

Jongerenwerkers werken intensief samen met onderwijs, handhaving en gemeentes om jeugdcriminaliteit te helpen bestrijden en de samenwerking wordt grotendeels positief ervaren. Algemene uitdagingen waren het uitwisselen van gevoelige informatie over jongeren en het opbouwen van langdurige werkrelaties, wat als voorwaarde werd gezien voor productieve samenwerking. Jongerenwerkers zijn enthousiast over samenwerking met scholen om een beter beeld te krijgen van jongeren en hun mogelijke criminele betrokkenheid. Vooral bij samenwerking met politie is wederzijds begrip belangrijk. Samenwerking met gemeentes werd wisselend ervaren; jongerenwerkers ervaren korte lijntjes en sterke connecties met ambtenaren of juist een gebrek aan goed contact door personeelwisselingen.

Welke rol hebben jongerenwerkers in criminaliteitspreventie?

De rol van jongerenwerkers met bijzondere aandacht voor criminaliteitspreventie vraagt om het dragen van uiteenlopende petten, enerzijds voor zorgvuldig contact opbouwen met (zwaar) criminele jongeren en anderzijds voor productieve samenwerking met scholen, gemeentes en handhaving. Tevens houden ze een vinger aan de pols van de continu veranderende context van jeugdcriminaliteit. Allen benadrukken dat naast hun specifieke taken met betrekking tot deze doelgroep de algemene taken binnen het reguliere jongerenwerk (gericht op brede ontwikkeling en meedoen in de samenleving) onmisbaar zijn om te voorkomen dat meer jongeren in de criminaliteit belanden.

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	5
Achtergrond.....	5
Aanleiding.....	6
Onderzoeksvragen	6
Onderzoeksopzet.....	6
Deelnemende organisaties en respondenten	7
Leeswijzer	7
2. Doelgroep en leefwereld	9
Kenmerken doelgroep en risicofactoren.....	9
Criminaliteit.....	10
Leefwereld.....	10
3. Werkwijze van jongerenwerkers tegen jeugdcriminaliteit.....	13
Signaleren	13
Hoe jongerenwerkers zelf jeugdcriminaliteit kunnen helpen voorkomen.....	15
4. Samenwerking met andere partijen.....	20
Algemeen.....	20
Onderwijs.....	20
Politie en handhaving.....	21
Gemeente.....	22
5. Expertise op elk niveau.....	24
Jongerenwerker.....	24
De eigen organisatie.....	24
Gemeenten	25
6. De rol van jongerenwerkers: voorlopige conclusies en aanbevelingen.....	28
Algemene taken jongerenwerk in aanpak jeugdcriminaliteit.....	28
Specifieke taken jongerenwerk in aanpak jeugdcriminaliteit.....	29
Bronnen.....	31

1. Inleiding

Achtergrond

De jeugdcriminaliteit neemt al jaren af, maar de zorgen over een deel van de jongeren nemen toe (bijvoorbeeld De Jong & Ferwerda, 2024; Hielkema, 2024). Zo laten een aantal vormen van criminaliteit de laatste jaren een stabilisatie of toename zien (CBS, 2021). De toegenomen zorgen zijn mede het gevolg van verharding: het aantal misdrijven met een jeugdige verdachte waarbij (steek)wapens in het spel zijn, is sinds 2019 (iets) hoger dan voorheen en ook het aantal jeugdigen dat veroordeeld voor enkele ernstige geweldsmisdrijven, zoals zware mishandeling of (poging tot) doodslag, is sinds 2017 niet meer verder afgenomen zoals in de jaren ervoor (Laan et al., 2024). Tevens hebben jongeren een groeiend aandeel binnen de cybercriminaliteit, in 47 procent van de cybercriminaliteitszaken in 2021 is er een jongere betrokken onder de 21 jaar (Schellevis & Van Hulzen, 2022).

Deze jongeren worden vaak geconfronteerd met extra uitdagingen bij het volwassen worden, terwijl ze over minder hulpbronnen beschikken dan de meeste van hun leeftijdsgenoten (Verbruggen et al., 2016). Door hun kwetsbare achtergrond en problematisch gedrag lopen ze het risico om de aansluiting met de samenleving te verliezen en tot in de volwassenheid aanhoudende patronen van crimineel gedrag te ontwikkelen (bijvoorbeeld Moffitt et al., 2001), waardoor hun kansen in hun latere leven verder worden verkleind.

Daarmee rijst de vraag hoe we ervoor kunnen zorgen dat deze jongeren stoppen met het plegen van strafbare feiten én hoe we kunnen voorkomen dat meer jongeren tot deze groep gaan behoren. Het professionele jongerenwerk, als een van de beroepen van sociaal werk, lijkt daar een belangrijke rol in te kunnen spelen. Het professionele jongerenwerk heeft immers onder andere als doel om jongeren vanuit hun eigen leefwereld te ondersteunen bij het volwassen worden (Metz, 2013) en heeft een preventieve functie (Sonneveld et al., 2019). Waar het andere instituties nauwelijks lukt om jongeren in kwetsbare maatschappelijke posities te bereiken, lukt dat jongerenwerkers¹ vaak wel. Daardoor kunnen zij een belangrijke schakel zijn tegen de dreiging van criminele uitbuiting (NSCR, 2023; Samen voor Jongeren Amsterdam, z.d.). Ze zijn immers in die wijken actief waar zowel daders als slachtoffers wonen. Hierover meer in het hoofdstuk 'Kenmerken doelgroep en hun leefwereld'.

¹ maar ook (vecht)sportcoaches of informele gezagsdragers

Hoewel er in het land goede voorbeelden bestaan van hoe het jongerenwerk invulling geeft aan deze opdracht (Kaulingfreks ea., 2024), is er ook nog veel te leren over hoe het jongerenwerk haar rol en bijdrage aan criminaliteitspreventie invult en kan versterken (Koetsenruijter ea., 2023).

Aanleiding

In 2022 is de Nederlandse overheid daarom gestart met het programma 'Preventie met Gezag'. Het programma wil voorkomen dat kinderen en jongeren van 8 tot en met 27 jaar in aanraking komen met ondermijnende criminaliteit of daarin doorgroeien. In totaal doen de 27 meest kwetsbare gemeenten mee aan Preventie met Gezag. Het programma ondersteunt daarnaast ook 20 kleinere gemeenten in Nederland.

Om de rol en bijdrage van het professionele jongerenwerk aan criminaliteitspreventie en ondermijning inzichtelijk te maken en te versterken is Sociaal Werk Nederland in 2023 gestart met het 3-jarige project Drop In. Er zijn drie regionale onderzoeks-werkplaatsen gevormd; in Twente, Limburg en Noord-Holland. Deze tussenrapportage gaat over de regio Noord-Holland.

Onderzoeksvragen

Het doel van het praktijkgerichte handelingsonderzoek is om inzicht te krijgen in de rol en bijdrage van het professionele jongerenwerk aan criminaliteitspreventie en ondermijning inzichtelijk te maken en deze verder te versterken. Het onderzoek is gestructureerd aan de hand van deze onderzoeksvragen:

1. Op welke doelgroep is dit soort werk gericht?
2. Hoe geven ze hier in praktijk invulling aan en hoe werken ze hierin samen met partners?
3. Welke rol hebben jongerenwerkers in criminaliteitspreventie?
4. Hoe wordt hun inzet ervaren door jongeren, hun omgeving en stakeholders?
5. Hoe kunnen jongerenwerkers hun aanpak gericht op criminaliteitspreventie verder versterken? En onder welke omstandigheden?

Deze tussenrapportage geeft een eerste antwoord op de eerste twee onderzoeksvragen. Sluit af met een begin van antwoord op onderzoeksvraag 3.

Onderzoeksoopzet

De gehanteerde onderzoeksaanpak bestaat uit een online vragenlijst, interviews, meeloopmomenten en twee focusgroepen. De vragenlijst en interviews borduren op elkaar voort: de antwoorden op de vragenlijst werden gebruikt als input voor de interviews en focusgroepen. Door gebruik te maken van een mixed-methods aanpak, waarbij we informatie vanuit verschillende bronnen en methodieken bijeenbrengen, zijn de resultaten meer betrouwbaar en valide. Daarnaast hebben we twee terugkoppelsessies georganiseerd en is een membercheck uitgevoerd: betrokkenen konden feedback geven op de conceptversie van dit rapport.

Vanwege de selectie van organisaties en jongerenwerkers, in combinatie met het geringe aantal respondenten, zijn de verkregen inzichten nog grotendeels verkennend en indicatief. Hieronder bespreken we kort de onderzoeksinstrumenten.

Vragenlijst

De online vragenlijst onder jongerenwerkers, is een brede verkenning van criminaliteitspreventie om een eerste indruk te krijgen van:

- de lokale context van het jongerenwerk dat zij uitvoeren,
- kenmerken van de organisatie en de jongerenwerker,
- en lopende samenwerkingen.

De resultaten van de vragenlijst staan beschreven in het inleidend hoofdstuk. De antwoorden dienden tevens als startpunt voor de verdiepende interviews en focusgroepen.

Interviews

In 1 op 1 interviews met jongerenwerkers bespraken we:

- (de invloed van hun eigen) achtergrondkenmerken op
- hun rol in criminaliteitspreventie
- de doelgroep van hun activiteiten gericht op criminaliteitspreventie.

De interviews duurden 60 tot 90 minuten en zijn verbatim uitgewerkt. De resultaten van de interviews staan beschreven in de hoofdstukken 2, 3 en 4. Quotes uit interviews eindigen met (JW#), waarbij het nummer correspondeert met een zekere jongerenwerker.

Meelopen

Omdat zelf-rapportage (vragenlijst, interviews) (on)bedoeld kan leiden tot vertekening van de resultaten, zijn we ook mee gaan lopen met jongerenwerkers. Zo konden we hun gedrag in een natuurlijke setting zien. Na afloop stelden we de jongerenwerkers enkele vragen om

- inzicht te krijgen in de representativiteit van de geobserveerde jongeren, de activiteiten en het gedrag van de jongerenwerker
- te reflecteren op datgene zich heeft afgespeeld: wat ging goed, kon beter, wat waren dilemma's?

De resultaten van de observaties en de interviews staan beschreven in de hoofdstukken 3 en 4.

Focusgroepen

Samen met jongerenwerkers en hun belangrijkste samenwerkingspartners (o.a. beleidsambtenaren, bureau Halt, politie, veiligheidscoördinator, jeugdzorgprofessionals) hebben we in twee groepsgesprekken hun samenwerking onder de loep hebben genomen. De focusgroepen duurden gemiddeld 100 minuten en zijn verbatim uitgewerkt. De resultaten van de focusgroepen staan beschreven in hoofdstuk 4. Quotes uit focusgroepen eindigen met *[FG]*.

Terugkoppelsessies

Ook hebben we twee terugkoppelsessies georganiseerd, waarbij bevindingen tot dan toe besproken werden met jongerenwerkers en teamleiders/ managers. We nodigden hen uit om deze toe te lichten of tegen te spreken. Quotes uit terugkoppelsessies zijn aangeduid met *[TK]*.

Deelnemende organisaties en respondenten

Drie sociaalwerkorganisaties uit de regio noord Noord-Holland doen mee. Deze variëren flink in omvang. De grootste organisatie heeft 16 jongerenwerkers (11,9 fte), de kleinste nauwelijks 6 jongerenwerkers (3,6 fte). Ze bieden locatie-gebonden jongerenwerk aan, organiseren evenementen, activiteiten en ambulant jongerenwerk. Ook werken ze vaak samen in en om scholen, geven voorlichtingen en trainingen. Allen hebben zij in hun gemeenten ook de opdracht bij te dragen aan criminaliteitspreventie. Vanuit iedere organisatie zijn twee jongerenwerkers geselecteerd om deel te nemen aan het onderzoek. De selectie vond plaats op basis van interesse, affiniteit en

praktische ervaring met het thema. Hun deelname aan het onderzoek wordt gefaciliteerd vanuit Sociaal Werk Nederland.

Allen zijn ze actief in buurten waar de lokroep van criminaliteit op jeugdigen aanzienlijk is. Ze werken zichtbaar en laagdrempelig in wijken die met problemen kampen op het vlak van veiligheid en leefbaarheid. Door op straat, op school, thuis, en op andere plekken waar jongeren zich bevinden, zoals online aanwezig te zijn, zien ze met eigen ogen hoe jongeren uit kansarme gezinnen voor de (georganiseerde) misdaad een onuitputtelijk reservoir van jonge aanwas vormen. Enkele jongerenwerkers hebben dit ook zelf aan de lijve ondervonden en benutten die ervaringskennis. Zij brengen veel ervaring mee en gaan sterk intuïtief te werk. Anderen vallen welbewust terug op theorieën van preventie. En kenmerkend voor dit type (leefwereld)professional: ook de werkers met veel ervaring waar het gaat om deze doelgroep draaien vaak nog de reguliere inloop waar alle jongeren welkom zijn. Verdere kenmerken:

- Het merendeel van de betrokken jongerenwerkers is man (4 van de 6).
- Twee jongerenwerkers komen van het mbo, drie van het hbo en één jongerenwerker heeft hbo+.
- Op één jongerenwerker na, hebben de jongerenwerkers een sociale opleidingsrichting gedaan, zoals SPW, SPH en pedagogiek.
- De werkervaring als jongerenwerker loopt uiteen van 4 tot 24 jaar (gemiddeld 11,8 jaar).
- Demeerderheid is in loondienst bij een jongeren- of welzijnsorganisatie (4 van de 6). Twee jongerenwerkers werken als zzp'ers bij een jongeren- of welzijnsorganisatie.

Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk (hoofdstuk 2) beschrijven we de kenmerken van de betrokken jongeren en hun leefwereld. In hoofdstuk 3 gaan we in op het handelen van jongerenwerkers bij criminaliteitspreventie. Hoofdstuk 4 gaat in op de samenwerking met stakeholders. Het vijfde hoofdstuk beschrijft welke expertise gewenst is op de verschillende niveaus volgens de jongerenwerkers. In elk hoofdstuk worden relevante ervaringen, inzichten en uitdagingen geïdentificeerd. Hoofdstuk 6 vat deze samen en presenteert enkele concrete aanbevelingen. In hoofdstuk 7 staan alle gebruikte bronnen.

2. Doelgroep en leefwereld

2. Doelgroep en leefwereld

Voordat we ingaan op de rol van jongerenwerkers bij criminaliteitspreventie, staan we eerst stil bij wie de jongerenwerkers hierbij zien als hun doelgroep.

Daarbij komen we uit op de volgende algemene definitie van de doelgroep:

Jongeren die zich schuldig maken aan (ernstige) delicten en het risico lopen verder af te glijden of door te groeien in de criminaliteit, of jongeren die het risico lopen om tot deze 'jonge aanwas' te behoren.

Zodanig betrekken jongerenwerkers veel verschillende jongeren, van jongeren die 'slechts' een verhoogd risico lopen op toekomstige criminaliteit tot jongeren die al meerdere ernstige delicten hebben gepleegd en alles daartussen. Daarnaast wordt deze doelgroep verhoudingsgewijs meer blootgesteld aan criminele uitbuiting:

Criminele uitbuiting is een vorm van mensenhandel waarbij slachtoffers gedwongen worden om strafbare feiten te plegen. Dit kan bijvoorbeeld gaan om drugs-handel, overvallen, diefstal, financiële delicten en geweldsdelicten. De dader heeft macht over het slachtoffer en kan onderdeel zijn van een crimineel netwerk of een bekende van het slachtoffer zijn. (CCV, 2024)

In dit deel gaan wij in op de kenmerken van de jongeren die onder deze definitie vallen. Hoewel de problematiek van jeugdcriminaliteit aanzienlijk kan verschillen tussen wijken en steden, zijn er ook veel overeenkomsten in de observaties van verschillende jongerenwerkers. Jongerenwerkers zien veel vergelijkbare eigenschappen en risicofactoren in de doelgroep, en merken op dat veel jongeren met meerdere vormen van problematiek te maken hebben, zoals psychosociale kwetsbaarheden en armoede in het gezin.

Kenmerken doelgroep en risicofactoren

De verschuiving in de leeftijd van de doelgroep is vaak genoemd door jongerenwerkers, en past in het beeld van *verjonging* van jeugdcriminaliteit, wat² in het werkveld een belangrijk thema is (De Jong, 2025). Waar vijf jaar geleden vooral jongeren vanaf 14 jaar op straat werden gesignaleerd door jongerenwerkers, worden nu al kinderen vanaf 11 jaar opgemerkt als doelgroep (in spe). Vanaf de leeftijd van 14 jaar beginnen zij dan vaak met het plegen van de eerste strafbare feiten. In alle gemeenten vingen we soortgelijke geluiden op:

² Verjonging wordt niet geheel door wetenschappelijk onderzoek bevestigd (Van der Laan ea, 2024), maar de perceptie ervan op het terrein is onderwerp van actuele discussie (Hettfleisch von Ehrenheim & Van Zuidam, 2025).

"Jeugdcriminaliteit is vooral verjongd. Je ziet de problematieken nu vooral in de kinder-tienerjaren al ontstaan. Dit vind ik persoonlijk de grootste verandering in der jaren." (JW3)

Als verklaring voor de verjonging wordt bijvoorbeeld gesuggereerd dat deze kinderen nog niet gestraft kunnen worden. Een Halt-straf geldt pas vanaf 12 jaar. Onder de 12 zijn er nauwelijks consequenties. Daar maken criminele groepen handig gebruik van.

Om toekomstige problematiek te voorkomen, ziet men het belang om jonger in te grijpen:

"...er is lang gewacht om een bepaalde doelgroep aan te pakken. Ze waren bezig met de oudere jongeren en de jonkies konden hun gang gaan. Ze waren zich er niet bewust van dat het al zo heftig kon worden op zo een jonge leeftijd. Nu komt die klap, waardoor ze zien dat al die jongens die toen tien, elf en twaalf waren, compleet ontspoord zijn." [FG]

Het overgrote deel van de doelgroep bestaat uit jongens. Meisjes en jonge vrouwen worden minder vaak direct geassocieerd met strafbare feiten. Wel zien jongerenwerkers dat zij administratieve taken op zich nemen wanneer een jongen dat niet kan, bijvoorbeeld als gevolg van detentie.

Jongerenwerkers noemen -overeenkomstig de literatuur (Kaal, 2019)- dat een licht verstandelijke beperking (LVB) jongeren kwetsbaarder kan maken voor de criminaliteit. Dit geldt volgens jongerenwerkers ook voor jongeren met een schoolloopbaan die regelmatig is onderbroken door spijbelen³ of andere vormen van verzuim. Schooluitval kan ook een indicatie zijn dat een jongere in bepaalde mate al voor de criminaliteit heeft gekozen:

"Bij uitval weet die dat die allerlei instanties en de gemeente op zijn dak gaat krijgen. [...] Ze kiezen op een gegeven moment voor die weg en dan kijken ze niet meer om. Klaar, gas naar voren." [FG]

³ Scholing, of het gebrek daaraan vormt een belangrijke factor in het leven van jongeren. Het begint met mislukking op school en eindigt met spijbelen en voortijdige schooluitval. Mislukking op school voorspelt weinig goeds: het betekent lage status, marginalisering en weinig perspectief op een redelijke baan.

Jongerenwerkers merken op dat criminelen die jongeren rekruteren zich bewust zijn van aanwezige kwetsbaarheden en kwaliteiten:

“Ja, absoluut. Zij zien kwaliteiten in bepaalde jongens en denken: die moeten we hebben.” (JW4)

Overeenkomstig eerder onderzoek (Sieckelinck ea., 2020; De Jong ea., 2023) lijkt het erop dat criminele groeperingen bewust inzetten op het aantrekken van bepaalde (profielen van) jonge aanwas. Handige kwaliteiten zijn daarbij bijvoorbeeld: jonge leeftijd, al enige sociale status onder leeftijdsgenoten, enige ambitie om vooruit te komen, aan afspraken kunnen houden, in functie van de (criminele) groep denken en naar de juiste mensen je mond kunnen houden.

Criminaliteit

Jongeren binnen de doelgroep maken zich schuldig aan uiteenlopende vergrijpen. De misdrijven variëren qua ernst, gewelddadigheid, en de impact op de samenleving. Sommige misdrijven hebben geen duidelijk slachtoffer, zoals deelname aan drugsbendes door pakketjes rond te brengen, op de uitkijk te staan of zelf te dealen. Bij andere misdrijven worden er wel zeker slachtoffers gemaakt. De doelgroep plaatst vuurwerkbommen, en pleegt digitale fraude in online omgevingen, doet mee aan *sex-ploitation* en afpersing. Zodanig komen we ook bij de vernomen *verharding* van de jeugdcriminaliteit. Jongerenwerkers zien dat de doelgroep vaker steek- of vuurwapens bij zich draagt. Dit bezit kan bijdragen aan een gevoel van veiligheid of een stoer imago (op sociale media) onder leeftijdsgenoten, maar wordt ook gebruikt voor geweldpleging. Ook komt het voor dat jongeren anderen - vaak andere groepen jongeren - bedreigen met dit zware geweld. Een jongerenwerker spreekt over wapenbezit:

“Er zijn heel veel jongeren, echt jonge jongeren, die een mes hebben. Dat was tien jaar terug niet zo.” (JW6)

Jongerenwerkers merken op dat jongeren vaak niet weten dat bepaalde misdrijven niet enkel moreel laakbaar, maar ook strafbaar zijn. Bijvoorbeeld als het gaat om *sociale boetes*, waarbij een jongere iemand dwingt om te betalen na een vermeende belediging, weten veel jongeren niet dat dit valt onder afpersing en dus strafbaar is.

Tijdens een focusgroep waren alle jongerenwerkers het eens dat het de taak is van jongerenwerkers om jongeren te informeren over wat wel of niet illegaal is, vanuit hun taak om informatie en advies⁴ te geven. Een jongerenwerker licht toe dat dit echter voor hen zelf soms ook lastig is om bij te houden, zoals waar het de wetgeving over lachgas betreft. Jongerenwerkers merken ook op dat bij het effectief vertrekken van informatie

en advies het bewustzijn onder jongeren dat het schadelijk is voor het welzijn van anderen (empathie) belangrijk is voor effectieve preventie, maar vaak ontbreekt.

Leefwereld

De doelgroep bevindt zich in sociale, culturele en materiele omstandigheden die op verschillende manieren kan stimuleren dat jongeren slachtoffer worden van criminele uitbuiting en/of crimineel gedrag vertonen. Jongerenwerkers merken op dat ernstige misdaad vooral gebeurt bij jongeren die daar vanuit meerdere invalshoeken kwetsbaar voor zijn. Genoemde risicofactoren in de leefwereld van jongeren worden hieronder op een rijtje gezet.

Sociale omgeving

De sociale omgeving kan de doelgroep op verschillende manieren blootstellen aan criminele uitbuiting. Criminele jongeren vormen hechte groepen, waardoor ze elkaar continu verder betrekken bij de criminaliteit. Een jongerenwerker beschrijft hoe sociale verbinding tussen (zwaar) criminele jeugd problematisch kan zijn:

“Voor hem is alles prima. Van iemand neerschieten ziet hij totaal de consequenties niet. [...] Als je maar één zo een roekeloos persoon in de stad hebt, dan is het klaar. Als al die jongens daar achteraan lopen, dan heb je een hele moeilijke baan.” (JW2)

Jongerenwerkers zien dat oudere jongeren soms actief bezig zijn om jongere jongeren te rekruteren voor criminele acties, zelfs vanuit de gevangenis:

“Het is een groep met de oudste jongens die nu vastzit, maar ik heb het idee dat ze veel contact hebben met de jongens onder hun. Zij geven ze opdrachten. De jongste is twaalf jaar oud, maar die wordt er ook al bijgenomen. De jongste jongens dealen voor ze, en die voeren kleine taken uit.” (JW1)

Hierbij spelen ze in op de verleiding om snel geld te verdienen, of persen ze de jongeren af. Ondertussen leiden rivaliserende jeugdgroepen tot continue wederzijdse geweldsdelicten, terwijl jongeren zich soms juist bij groepen voegen voor bescherming tegen dergelijke misdrijven. Zodanig lopen de rollen van slachtoffer en dader vaak door elkaar; jongeren plegen soms misdrijven omdat ze zelf afgeperst worden of bescherming van de criminele sociale omgeving nodig hebben om zelf niet slachtoffer te worden van verschillende misdrijven.

Jongeren hebben ook een sterk verhoogd risico om in de criminaliteit te belanden als de thuissituatie problematisch is. Sommige ouders worstelen met ernstige problemen en zijn niet altijd in staat om hun gezag uit te oefenen of een luisterend oor te bieden.

⁴ Zie de methodiek Informatie en Advies in Metz, J. en Sonneveld, J. (2018).

Jongerenwerkers zien in de doelgroep veel jongeren die (regelmatig) niet thuis kunnen of willen verblijven. Ook stimuleren oudere familieleden (neven, ouders, omen) van sommige jongeren actief de criminaliteit, bijvoorbeeld omdat ze daar financiële baat bij hebben (zie ook bv. Ferwerda, 2021):

“Het stimuleert elkaar, en vaak is het ook familie van elkaar. Het zijn jongere broertjes of neefjes, en zo siddert het door.” (JW1)

En:

“...we hebben ook families waarbij dit generatie op generatie voorkomt. Het is erfelijk. Ze trekken aan die kleine en zorgen dat hij een mannetje is geworden. Hij mag mee en dan kan hij hun zaken regelen.” [FG]

Maatschappelijke context

Jongerenwerkers zien een materialistische cultuur, waardoor jongeren een versterkte behoefte voelen om makkelijk en snel geld te verdienen. Belangrijke rolmodellen in media en sport maken jongeren jaloers met hun geld en status, terwijl een soms toenemende armoede jongeren ook kan aanzetten om een illegaal inkomen te verwerven. Deze materialistische cultuur gaat gepaard met een aanzienlijke ervaren afstand tot wat met Nederlandse identiteit geassocieerd wordt; Een deel van de doelgroep voelt zich een tweederangsburger, en ervaart fundamenteel wantrouwen ten aanzien van Nederlandse instituten en systemen. Dit kan ertoe leiden dat jongeren besluiten om niet volgens de regels en wetten van de Nederlandse samenleving te spelen.

Ook zien jongerenwerkers een aantal praktische en materiele omstandigheden die de doelgroep dieper in de criminaliteit hebben geduwd. De coronaperiode heeft bijvoorbeeld een sterke impact gehad; een verveling die gepaard ging met lockdowns en geannuleerde activiteiten lijkt te hebben geleid tot een groei en normalisering van de drugseconomie. Ook lijkt deze periode veel apathie te hebben gecreëerd onder jongeren, waardoor een (ernstig) crimineel bestaan aantrekkelijker werd.

Ondertussen kan de toenemende relevantie van de online leefwereld jeugdcriminaliteit in de hand spelen; maakt het promoten van verboden genotsmiddelen en wapens bijvoorbeeld makkelijker en (pseudo-)anoniem (zie bv. Roks & Van den Broek, 2024). Beelden en berichten over geweldsdelicten worden online gedeeld, waardoor jongeren meer status verkrijgen door deelname daaraan en dit gedrag gepromoot wordt. Een jongerenwerker benadrukt het belang van status als stimulans voor misdaad naast de economische stimulans:

“Soms is het zoeken naar aanzien, want je hebt hier ook jongeren die het goed

hebben. Die hebben rijke ouders. Ze hebben een fatbike van €3000 en goeie kleding aan, maar ze gaan alsnog om met die gasten. [...] Dan ben je 'the shit'.” [JW2]

Zodanig wordt duidelijk dat jongeren gemotiveerd worden tot criminaliteit door een streven naar een dure lifestyle en het sociale kapitaal dat daarbij komt kijken. Tegelijkertijd worden jongeren door armoede gedreven om crimineel geld te verkrijgen voor het huishouden of henzelf.

3. Werkwijze van jongerenwerkers tegen jeugdcriminaliteit

3. Werkwijze van jongerenwerkers tegen jeugdcriminaliteit

Alvorens we ingaan op het (dagelijkse) handelen van de jongerenwerkers en de uitdagingen die daarmee samenhangen, bespreken we eerst kort hun drijfveren om dit werk op deze manier te verrichten. Gevraagd naar waarom ze dit werk doen, wordt met passie verwezen naar het belang van beschermende factoren en actoren, en de positieve insteek gericht op aansluiting bij jongeren die dreigen af te haken, omdat -zoals in de focusgroep gesteld werd- 'alle jongeren recht hebben op de juiste steun, wat je ook gedaan hebt'. Dat gaat bij momenten ver:

"We doen wat nodig is. Als iemand dakloos is, dan gaan we met diegene naar de nachtopvang. Dan kijken we of we een hotel kunnen boeken, en of iemand daar terecht kan. Als ik weet dat iemand geen bed heeft, dan gaan we naar de gemeente." (JW1)

Doordat men zo breed insteekt, kunnen ze jongeren op allerlei vlakken bedienen. Daarmee lijkt het jongerenwerk zelf een beschermende factor te kunnen vormen in het leven van deze jongeren. Daarbij is, met name bij deze doelgroep, de signaleringsfunctie cruciaal.

Signaleren

Wat ze zelf zien

Jongerenwerkers pakken verschillende signalen op die kunnen aanduiden dat een jongere (dieper) in criminele kringen is beland. Er wordt bijvoorbeeld veranderingen in gedrag (voornamelijk meer vluchtig gedrag) vertoont, de groepen waar een jongere mee rondhangt, of de kleding die een jongere draagt (plots meer statusgerichte outfit):

"Als ik een auto zie met jongens die ik ken en daar zit een veel jongere jongen tussen, dan denk ik: hé, jij hoort daar eigenlijk niet tussen. [...] We kijken ook naar de kleding. Zo kunnen we peilen of ze met iets bezig zijn of niet." (JW4)

Door aanwezig te zijn, zijn jongerenwerkers in staat om zicht te krijgen op criminele netwerken, maar wat je niet ziet kan je niet aanpakken. De respondenten maken zich dan ook geen illusies over de mogelijkheden om de illegale economie als dusdanig aan te pakken:

"Ik denk dat als ze hier binnenkomen, dat ik zeker contact met hen leg, uiteindelijk. Ik denk serieus dat dat heel veel, zeker in [stad], achter de deur nog zit, de echte criminaliteit. [...] Ik weet wel dat er hier in [stad] een paar flats zijn waar echt criminaliteit gebeurt [...] Dan moet je daar naar binnen kunnen. [...] Dus ik denk eigenlijk dat dat moeilijk is. Alles wat ertegenaan schuurt, dat komt ook hier binnen." (JW5)

Wat ze horen van partners

Jongerenwerkers maken ook gebruik van externe signalen (uit bijvoorbeeld het Veiligheidsoverleg, of vanuit de politie) om het eerste contact te leggen met jongeren:

"Als wij daar [overlastmeldingen] actie op gaan ondernemen door daar te zijn, kom je heel veel jongere kinderen tegen van elf, twaalf. [...] dan weet ik in ieder geval waar ze hangen en hoe ze heten." (JW6)

Ook maken jongerenwerkers gebruik van hun connecties met scholen en schoolpersoneel om criminaliteit te signaleren:

"Je komt daar jongeren tegen die je vaak op straat niet tegenkomt. Op zoek gaan naar een crimineel op school is veel makkelijker [...] Door de aanwezigheid van jongeren op school, observeer je dat veel sneller. Je kan daardoor ook veel sneller aan het werk gaan. Het werk wat je ambulant of in een jongerencentrum verricht, neem je mee naar scholen." [FG]

Wat ze horen van jongeren zelf

Belangrijk: Een belangrijke bron van signalen voor het jongerenwerk zijn de jongeren zelf die met de jongerenwerkers delen dat ze ergens bij betrokken zijn. Laatst kwamen 4 jongeren in paniek naar jongerenwerker toe. Ze gaven toe net iemand beroofd te hebben op straat en waren bang dat ze herkend waren. Zelfs op zo'n bijzonder moment ben je als jongerenwerker blijkbaar nog steeds eerste aanspreekpunt en dat is volgens meerdere respondenten een vrij unieke positie. Een jongerenwerker merkt daarover op: "Je moet wel tegen een stootje kunnen, in de zin van dat je soms best wel gekke verhalen te horen krijgt."

Methodisch handelen op signalen

Wanneer jongerenwerkers een signaal hebben opgepakt dat iemand van het rechte pad dreigt te raken, zetten ze in op het bouwen van een betekenisrelatie (Metz ea., 2020) en bevragen ze de jongere op een weloverwogen manier:

"Je moet praten alsof je alleen maar iets hebt opgemerkt aan zijn uiterlijk. Je zegt dan bijvoorbeeld: 'Heb je een baan of zo? Ik weet dat je niet werkt, maar hoe kom je aan die dingen? Als je ergens mee bezig bent, dat moet je het zelf weten, maar dan ben je echt verkeerd bezig. Ik weet niet wat je doet, ik weet niet met wie je bezig bent.' Je moet het dus altijd op een onschuldige manier kunnen brengen. Zeg niet: 'Je moet niet meer met [naam] omgaan, want...' Zo breng je zowel die jongen als jezelf in de problemen." (JW4)

Zodanig wordt een communicatievorm beschreven die voorzichtig het probleem aankaart, zonder de jongere te laten weten dat de jongerenwerker al een vermoeden heeft over de criminaliteit. Ook wordt benadrukt dat directe opmerkingen over de omgang met andere jongeren juist tot problemen kunnen leiden. Nadat signalen zijn opgepakt, maken jongerenwerkers naast de communicatie ook andere keuzes over hoe ze reageren. Een dergelijke keuze betreft het wel of niet betrekken van politie:

"Ga ik daar wat mee doen en ben ik die jongen kwijt, of laat ik hem zijn ding doen? Dan ga ik op hem inpraten, dat het eigenlijk niet kan. Het kan misgaan. De voor- en nadelen daarvan. Wiet kan je ook hier in de coffeeshop kopen, dus ik vind dat niet spannend. [...] Als ze vertellen dat ze gisteren hash hebben verkocht, dan ga ik niet stoer meepraten. Ik leg de nadelen uit, maar ik ga er niets mee doen." (JW2)

Ook maken jongerenwerkers een afweging tussen enerzijds wat nodig is om (verergering van) de problematiek te voorkomen bij jongeren, en anderzijds hoeveel tijd zij beschikbaar hebben daarvoor. Bijvoorbeeld:

"Op bepaalde jongeren moet je vol op focussen. Die dreigen af te glijden of die zijn al afgegleden. In mijn huidige werk kan dat niet. Ik zou willen zeggen: Ik ga mij 40 uur in de week bezighouden met deze 2 of 3 gasten. [...] Ik hou ze bezig gedurende een aantal uren. [...] Dat moet je een paar keer achter elkaar doen, waardoor ze weggkomen uit de situatie en zich meer aan je gaan hechten. [...] Dat kan alleen als je vol daarop gaat focussen. Je kan je niet daarop focussen én een inloop draaien én de straat op én nog veertien andere casussen gaan doen." (JW2)

Uitdagingen bij signaleren

Een jongerenwerker vertelt over de beperkte bekendheid van hun werk bij zowel jongeren als hun ouders.

"Ik heb wel eens voor groep zeven en acht gestaan en dan vraag ik: wat denk je dat een jongerenwerker is? Dan antwoorden ze: een jong iemand die werkt. Ze hebben totaal geen benul van wat het is en de ouders ook niet." [FG]

Als niemand weet waar het jongerenwerk van is, zo blijkt ook uit eerdere studies naar randvoorwaarden van het jongerenwerk op school (Rijnders ea., 2021), kan het zijn signalerende rol niet vervullen.

Ook geven jongerenwerkers aan dat signaleren moeilijk kan zijn door een beperkte zichtbaarheid op de criminaliteit van jongeren en de bredere criminogene omgeving. Dit gebrek aan zichtbaarheid wordt versterkt door de toenemende relevantie van de online leefwereld, waar criminele acties worden gepland door anonieme profielen in gesloten chatgroepen. Ook kunnen jongeren online makkelijk contact vinden met netwerken uit andere steden en buurten, waar de jongerenwerker minder over weet en minder kan uitvoeren. Het gebrek aan zichtbaarheid leidt ertoe dat jongerenwerkers minder of geen kans hebben voor (vroeg)signalering, en plots verrast zijn door criminele activiteit van een jongere:

"Sommigen hoorde ik zeggen: ik ga morgen naar de haven van Rotterdam, want dan krijg ik 10.000 euro om drugs uit te halen. In één keer komt hij in zo een verhaal terecht. Wat is het punt, dat je van hier - simpel in [het jongerencentrum] zit te chillen, niets aan de hand, je gaat lekker naar school - een week later naar de haven van Rotterdam gaat om cocaïne uit te halen? Dat gaat in deze tijd zo snel, dat tussenstukje." (JW2)

Hoe jongerenwerkers zelf jeugdcriminaliteit kunnen helpen voorkomen

Wanneer jongerenwerkers zorgwekkende signalen hebben opgepakt over jeugdcriminaliteit,

vullen ze met verschillende acties en activiteiten hun rol in voor de preventie van jonge aanwas. Een jongerenwerker benadrukt herhaaldelijk dat jongerenwerkers voor kleine groepen en individuele jongeren een belangrijke rol spelen wanneer andere vormen van hulpverlening onbeschikbaar door lange wachttijden. Ook zijn er jongeren die nergens terecht kunnen, en dan bij het jongerenwerk komen:

“Juist de doelgroep waar we het net over hadden - jongeren die hier komen, en in de criminaliteit en verkeerde vriendengroepen zitten - staat niet open voor andere vormen van hulpverlening.” (JW1)

“We hebben nu een meisje waarmee het niet goed gaat, maar de enige met wie ze in gesprek is, is met mij. [...] Als ik zeg dat iets goed voor haar is, of dat ik met haar meega, dan valt er meer te bereiken.” (JW1)

De acties en activiteiten van jongerenwerkers worden hieronder op twee manieren opgedeeld. Eerst wordt uiteengezet hoe het jongerenwerk in het algemeen aan de preventie van jeugdcriminaliteit bijdraagt door een positief alternatief te bieden voor de criminele omgeving. Daarna wordt de inzet van jongerenwerkers verdeeld in drie niveaus waarop jeugdcriminaliteit wordt tegengegaan: preventie, curatie en repressie.

Positief alternatief bieden voor de criminaliteit

De acties en activiteiten van jongerenwerkers kunnen grotendeels gezien worden als een manier om jongeren een alternatief voor criminaliteit en criminele omgevingen te bieden, zo oordelen de deelnemers aan een focusgroep unaniem. Jongerenwerkers zijn actief op twee onderling verbonden fronten: enerzijds ontmoeting & talentontwikkeling en anderzijds inkomen, werk & toekomstperspectief.

Ontmoeting & talentontwikkeling

Jongerenwerkers kunnen door ontspanning en ontmoeting (Metz, 2011) een positief alternatief bieden voor criminele sociale omgevingen en de (vrije)tijdsbesteding die daarbij komt kijken. Deze activiteiten kennen een vrij algemene jongerenwerkinsteek. Het gaat om op brede ontwikkeling en participatie gerichte activiteiten waardoor jongeren minder kans hebben om uit de boot te vallen. Bijkomend voordeel van deze algemene activiteiten is vermindering van overlast/ rondhangen, al is dat geen doel op zich. Bij het organiseren van activiteiten spelen jongerenwerkers een faciliterende rol, en stimuleren ze jongeren om zelf aan te geven wat voor activiteiten ze willen, en

waarvoor ze thuis vaak geen mogelijkheden hebben zoals een sweet-16 verjaardagsfeest of uitstapjes:

“Alle zeven collega's van team jongerenwerk doen overal aan mee. We vinden alles leuk, gaan alles faciliteren.” (JW6)

“We vragen altijd wat de jongeren leuk vinden en dan organiseren we een soort verkiezingen waarbij iedereen kan zeggen wat hij wil. Uiteindelijk zeggen wij wat ons budget is.” (JW4)

Een jongerenwerker faciliteert ook vorming, zelfexpressie en talentontwikkeling gedurende activiteiten. Muziek helpt om hun verhaal te vertellen (JW5). Dit soort activiteiten hebben ook een positief effect op de relatie tussen jongeren en jongerenwerkers, wat belangrijk is in het licht van de behoefte van jongeren om zich deel te voelen van een 'familie' (De Jong, 2024; Kaulingfreks e.a., 2024):

“Zulke dingen maken de band tussen jou en de jongeren alleen maar sterker, daardoor win je ook het vertrouwen. Als je elkaar ziet, knuffel je elkaar en geef je het gevoel dat we allemaal familie zijn met elkaar.” (JW4)

Inkomen, werk & toekomstperspectief

Naast het organiseren van activiteiten proberen jongerenwerkers aansluiting op de samenleving te bevorderen, waardoor ze op meer afstand zouden komen te staan van criminele activiteiten, bijvoorbeeld door te stimuleren dat ze een baantje nemen:

“Werk is heel belangrijk, ook op een jonge leeftijd. Je houdt je dan namelijk met iets bezig. Veel van onze jongens zitten in de bezorging. Zij brengen op de fiets links en rechts eten rond. Dat houdt zo'n jongen van de straat, want hij is van vijf tot negen uur bezig. Daarna is hij kapot van het fietsen.” (JW4)

Jongerenwerkers proberen op verschillende manieren een alternatief te bieden op crimineel verworven inkomen, en proberen jongeren een (professioneel) toekomstperspectief mee te geven binnen legale kaders. Veel jongerenwerkers hebben dit domein als extra belangrijk benadrukt voor het voorkomen en ondermijnen van jeugdcriminaliteit. Het belang wordt zo uitgelegd:

“Het grootste risico - het klinkt heel dom en heel lullig - is gewoon geld. Punt. Ik vertel hem vandaag een mooi verhaal: je moet je leven beteren en naar school. Hij loopt de deur uit en komt hij Pietje tegen die zegt: ik heb opdracht gekregen om een huis te bombarderen, we krijgen €100 de man. Kom, we gaan.” (JW2)

Veel jongerenwerkers zijn daarom bezig om jongeren aan het werk te krijgen als een inkomens- en tijdbestedingsalternatief voor criminele activiteit. Jongerenwer-

kers verbinden jongeren aan mogelijke werkgevers, en bieden diensten aan om hun carrière op weg te helpen. Ze moedigen jongeren aan om werk te zoeken en te laten weten als dat niet lukt. Dan wordt er verder gekeken welke steun gewenst is.

Innovaties

Opmerkelijk: een jongerenwerker speelt specifiek in op het verlangen van jongeren naar snel geld en de jeugdige belevingswereld die maakt dat elk uitstel van uitbetaling ook een extra inspanning van de jongere vraagt om op het rechte pad te blijven. Daartoe zorgt hij ervoor dat na zijn werkdag er een briefje van 50 euro klaarligt. Zijn filosofie: als het verdiend wordt door netjes te werken, zorg ik dat ze snel geld kunnen maken:

“Wat ik tegen ze zeg: je gaat tot 17 uur werken bij Dirk van den Broek. Je komt naar mij toe en ik geef je €50, want je hebt gewerkt. Ik regel het met de Dirk van den Broek. Die jongen heeft hard gewerkt en komt naar buiten en krijgt meteen €50. [...] Dat ga je een aantal maanden doen. Ze hebben niet door dat ze een structuur opbouwen. Hij gaat leren hard te werken. Met een paar maanden kan je hem loslaten.” (JW2)

Een andere jongerenwerker merkte op dat jongeren het belangrijk vinden om er goed geknipt bij te lopen, maar helemaal geen geld hebben om naar de kapper te gaan. Toen de kapsels steeds meer te wensen overlieten, nodigde hij een vriend die kapper is uit om aan de jongeren een cursus te geven hoe ze dan kunnen knippen zodat ze elkaar kunnen knippen. *“Op deze manier proberen ze wel andere tools te geven om [...] dat laat zien dat het ook anders kan.” (TK)*

Aan de ene kant wordt wel gewaarschuwd om niet te hard van stapel te lopen. Je kan van deze jongeren niet onmiddellijk verwachten dat ze meteen een vierdaagse werkweek aankunnen. Beter beginnen met enkele ochtenden in de week en vervolgens opbouwen (JW6). Aan de andere kant is er de ervaring dat jongeren soms via werk uit hun (criminogene) omgeving moeten worden gehaald.

“De binnenvaart is daar het perfecte hulpmiddel bij, dat je ze echt ergens aan boord kunt zetten. Dan moeten ze twee weken varen. Twee weken helemaal niks. Je merkt dat heel veel jongens dat als prettig ervaren. [...] Dan ontnemen je hun een hoop zorgen.” (JW5)

Het bieden van werk aan jongeren binnen de eigen organisatie verdient extra vermelding want het laat zien dat niet enkel naar externe organisaties kan gekeken worden maar ook wat je als welzijnsorganisatie zelf kan betekenen als werkgever aan een doelgroep die op afstand van de arbeidsmarkt dreigt te komen. Daarnaast kunnen jongeren in deze setting (extra) goed begeleid worden én hoop je daarmee ook andere jongeren te bereiken.

“We hebben hem de kans gegeven dat hij hier, vanavond bij mij, die stage mocht doen. Met als doel dat hij die jongens binnenhaalt, dat ze in ieder geval van de straat zijn. Met de hoop dat we ze kunnen binden aan deze plek, en ook een doorsluis kunnen maken naar meer investering in de individuele jongens die in deze groep zitten.” (JW3)

Preventie, curatie & repressie van jeugdcriminaliteit

Naast het bieden van een veelzijdig positief alternatief voor jeugdcriminaliteit zetten jongerenwerkers zich ook in om jeugdcriminaliteit tegen te gaan waarbij het *hoofdzakelijke* doel is om criminaliteit tegen te gaan op drie niveaus: preventie, curatie en repressie.

Preventie

Een groot deel van de inzet van jongerenwerkers tegen jeugdcriminaliteit draait om preventie. Wij zagen dit in het brede pakket van werk dat jongerenwerkers doen om een positief alternatief te bieden voor de criminele omgeving. Er worden verschillende voorbeelden gegeven van andere preventieve acties, waarbij het *hoofdzakelijke* doel is om te voorkomen dat een jongere misdrijven begaat en/of dieper in een criminogene omgeving terechtkomt, zijn:

Banden bouwen die later van grote waarde zijn

Met belangrijke andere beschermende actoren die nodig zijn om jongeren op het rechte pad te helpen houden en met de jongeren zelf op relatief jonge leeftijd wanneer ze nog openstaan voor de woorden van de jongerenwerker.

“We hebben nu ook brugfunctionaris. [...] Die zijn dan acht uur per week op een lagere school en ondersteunen dan ouders en jongeren, maar vooral fixeren wij ons op die groep acht, want dat zijn de jongeren die wij over twee jaar buiten tegenkomen en spreken. Dan is de band al gemaakt en dat is voor ons goud waard.” (JW6)

Het betrekken van de ouders

Jongerenwerkers benadrukken het belang van ook op jonge leeftijd (10-12) letten op jeugdcriminaliteit, en daarbij de ouders te steunen en te betrekken.

“Als ik terugdenk aan de afgelopen jaren, hebben we op jonge leeftijd bepaalde gedragingen bij die jonge doelgroep gezien waarvan je eerst denkt: dat is jong. Ik denk dat als je met die signalen al bij die ouders thuiskomt - ook al is dat misschien spannend - je ze dan al kan voorbereiden.” [FG]

Ook zien jongerenwerkers de ouders als mogelijk deel van preventie-activiteiten, omdat hun problematiek verbonden is aan die van de jongere:

“Ik doe mee met voetbal op het schoolplein, maar je helpt de ouders met de problemen. Ik merk heel erg dat daar de problematiek ontstaat. De ouders zijn zo bezig met hun eigen leven en de problemen die ze daar hebben. Die moeten daar geholpen worden, waardoor ze weer aandacht voor de kinderen kunnen krijgen. [...] Ze zijn alleen bezig met hun eigen problemen en overleven, en dan zien ze niet meer wat hun kinderen op straat doen.” [FG]

Waar nodig durven ze naar deze ouders toe ook zeggen waar het op staat. De jongere heeft er baat bij wanneer cruciale signalen die zijn of haar veiligheid aangaan de ouders worden betrokken.

“...als je het kind waarschuwt en daarna naar de ouders gaat, zeg je: ik bescherm je daarmee. Het is klaar. Natuurlijk worden ze boos, maar het zijn nog kinderen en over een paar maanden vergeten ze dat. Als je later hoort dat er iemand gestoken is, zeg je: als ik dat niet gedaan had, dan had jij daar gezeten in plaats van diegene.” [FG]

Aansprekende voorbeelden

Geregeld wordt er verwezen naar negatieve rolmodellen in gesprekken over levenskeuzes om het voor jongeren invoelbaar te maken dat ze nu nog de vrijheid hebben om zelf een betere keuze te maken.

“Dan ga ik op hem inpraten, dat het eigenlijk niet kan. Het kan misgaan. De voor- en nadelen daarvan. (JW2) Die steekpartijen van een paar maanden terug, waarvan die twee meiden nu nog in [jeugdgevangenis] zitten? Die gebruik ik regelmatig om te zeggen hoe het niet moet, waardoor je dus weer door kan bouwen over hoe het wel zou kunnen. Die meiden gingen ook niet naar school.” (JW6)

Zodanig doen jongerenwerkers een aanspraak op zowel moraliteit als praktische nadelen om criminaliteit minder aantrekkelijk te maken van jongeren. Dit gebeurt

incidenteel inspelend op de situatie die zich voordoet, maar ook in een meer formele vorm, met een voorgeschreven draaiboek (JW3).

Curatie

Jongerenwerkers zetten zich ook in voor jongeren die al (zware) misdrijven hebben begaan, en waarbij het te laat is voor een eerdere preventie. Zij vertellen hoe hun aanwezigheid in het algemeen behulpzaam is voor jongeren die al een voet in de criminaliteit hebben, omdat jongeren in die situatie vaak minder op anderen kunnen leunen.

Taakstraf bij het jongerenwerk zelf wordt geregeld genoemd door een jongerenwerker als een manier om verbinding te maken met een criminele jongere omdat ze dan een goed gesprek hebben en een positieve invloed krijgen. Jongerenwerkers zien dat deze jongeren vaak terug komen omdat ze niet enkel gestraft zijn maar zich ook gezien hebben gevoeld (FG).

Laatste vangnet

Soms vervullen jongerenwerkers de functie van ultieme plek waar ze nog terecht kunnen als alle andere plekken onmogelijk geworden zijn.

“Waar kunnen die jongens anders terecht als ze met een probleem zitten? Nergens. Ze gaan niet naar hun ouders, want de meesten doen het stiekem en proberen hun ouders natuurlijk te ontwijken. Ze hoeven het al helemaal niet te proberen bij hun eigen vrienden, want zij zijn juist degenen die hen hebben besmet. Wij vormen dus de gouden muur waar ze op kunnen steunen.” (JW4)

Het opbouwen van banden als preventieve actie gaat voor sommige jongerenwerkers ook door nadat (ernstige) misdrijven zijn gepleegd:

“Er is nu een jongen aanwezig die een keer iemand heeft neergestoken. [...] Ze behoren tot een jeugdbende. [...] Die komen hier bijna iedere avond. Al deze jongeren worden ook begeleid door mijn collega's. Vanuit daar proberen we de jongeren te helpen en ze uit de criminaliteit te houden.” (JW1)

Acute situaties

Naast hun algemeen behulpzame rol kunnen jongerenwerkers in real-time op de hoogte worden gebracht wanneer of zelfs terwijl misdrijven gepleegd worden.

“Ik word op zaterdag gebeld door iemand: ik word achterna gezeten, iemand wil me neersteken. Kun je me alsjeblieft helpen? Dan ga je weer die kant op, dan ga je weer bellen.” (JW2)

Allereerst treden zij dan op als vertrouwenspersoon, daarnaast helpen ze ook de situatie te de-escaleren en de jongere te ondersteunen.

Contact houden in strafrechtelijk traject

Sommige jongerenwerkers gaan mee naar rechtszaken en hebben contact met advocaten en andere hulpverlening. (JW1). Een jongerenwerker beschrijft hoe hij er ook kan zijn voor een jongere in de gevangenis, en hoe dat bijdraagt aan een lange termijn verbinding met de jongere:

“Hij zit daar [gevangenis] nu al een half jaar in een oud trainingspak en slippers. Meer heeft hij niet. [...] Ik ben naar huis gegaan. Ik had nog vier paar nieuwe schoenen die ik niet droeg. Ik ben naar de winkel gaan en ik heb twee trainingspakken voor hem gehaald. Ik heb het aan zijn vriendin meegegeven. [...] Als je de gevangenis ingaat, dan ga je nadenken en malen over wie je heeft geholpen en wie niet. Ik ben dan één van de personen die hem ooit heeft geholpen, met iets simpels als trainingspakken en een paar schoenen. Maar hij zal het nooit vergeten.” (JW2)

Repressie

Soms worden jongerenwerkers door de omstandigheden gedwongen om in hun beten-
kennisrelatie de gezagsrelatie te benadrukken die mogelijk maakt om te bestraffen en te begrenzen. Er wordt kritisch gekeken naar hoe de aanwezigheid van een of meerdere jongeren de groep beïnvloed en activiteiten worden waar mogelijk opgesplitst voor verschillende doelgroepen. Een jongerenwerker beschrijft hoe ze uiteindelijk noodgedwongen waren om toegang aan het jongerencentrum te ontfeggen:

“We ontfeggen bijna nooit de toegang [tot het jongerencentrum]. Volgens mij is het nog nooit gebeurd, tot anderhalf jaar geleden. Mede door die twee groepen die ruzie met elkaar hadden. Er was een aantal jongens bij, waarvan één daarvan de aanstichter was. Wij hadden het idee dat hij hier kwam om slachtoffers te maken en jongens met hem mee te krijgen. Dat ging heel ver. [...] We hebben er alles aan gedaan. [...] Deze jongen zat er zo diep in, en dan moeten we kiezen voor de veiligheid van de rest van de jongeren. Toen hebben ervoor gekozen om

hem en zijn vaste kliekje de toegang te ontfeggen. Uiteindelijk is dat een goeie keuze geweest.” (JW1)

Tijdens een focusgroep waren ongeveer de helft van de jongerenwerkers het eens dat ook zwaar criminele of gewelddadige jongeren bij de doelgroep hoorden. Een jongerenwerker legt diens overweging uit als het gaat om deze jongeren:

“Ik vind niet dat alle jongeren welkom moeten zijn bij een jongerencentrum, dus bij een inloop. Maar ik vind wel dat alle jongeren recht hebben op ondersteuning, wat je ook hebt gedaan. Op het moment dat je open staat om te veranderen en heb je hulp nodig of wat dan ook, vind ik wel dat een jongerenwerker bereid moet zijn om alsnog die hulp een-op-een te bieden.” (FG)

4. Samenwerking met andere partijen

4. Samenwerking met andere partijen

Jongerenwerkers werken bij de aanpak van jeugdcriminaliteit al dan niet op basis van een convenant samen met verschillende andere partijen zoals basis- en middelbare scholen, handhaving en de lokale gemeente om informatie te delen en samen acties te ondernemen tegen jeugdcriminaliteit. De algemene kwaliteit van de samenwerking krijgt een rapportcijfer tussen de 6.5 en de 9, waarbij de partners positiever zijn dan de meeste jongerenwerkers. In dit hoofdstuk wordt eerst algemeen, dan per samenwerkingspartij uiteengezet waarom deze cijfers gegeven zijn, en wat ontbreekt om er een 10 van te maken.

Algemeen

Een jongerenwerker licht toe dat het prettig samenwerken is in de bestrijding van criminaliteit wanneer uit de samenwerking blijkt dat partners (willen) begrijpen waar het jongerenwerk van is.

“Ik heb het idee dat zij begrijpen wat wij vanuit het jongerenwerk doen en wat onze taak is. Bijvoorbeeld dat ze ons niet om bepaalde informatie zullen vragen, maar dat wij informatie mogelijk kunnen delen op manieren waarbij wij of de melder anoniem blijven.” [FG]

Daarnaast geven jongerenwerkers in algemene zin aan sterk contact en hechtheid te waarderen. Sommigen gebruiken ook hier de familie-metafoor:

“In de ramadan ga ik voor jongeren activiteiten organiseren en dan komt de burgemeester langs, net als mensen van de gemeente en de politie. Ze komen kijken en ervaren hoe het is, waardoor zij het begrijpen. Dat helpt.” [FG]

En:

“Het is zover gekomen dat we een hechte groep zijn geworden. Het vertrouwen zit zo diep dat als je elkaar ziet, het lijkt of je familie bent en geen partners.” [FG]

Wat betreft het delen van gevoelige informatie met andere partijen, en de dilemma's die daarbij komen kijken. Jongerenwerkers waren het allemaal eens dat in de algemene zin, zeker bij wat oudere jongeren, de veiligheid en professionele vertrouwensrelaties van jongerenwerkers prioriteit hebben boven het delen van informatie met samen-

werkingspartners. Ook gaven jongerenwerkers aan dat het delen van informatie met externe partijen vaak transactioneel is – er wordt ook iets voor terugverwacht, tenzij bepaalde informatie zeer gevoelig of bijvoorbeeld deel van een politie-onderzoek is.

Onderwijs

Jongerenwerkers vinden aansluiting met zowel basis- als middelbare scholen om contact te leggen met de doelgroep of diens omgeving, en om de preventie van jeugdcriminaliteit effectiever te maken. Een jongerenwerker legt uit waarom de schoolomgeving in deze zin belangrijk is:

“Je wil die jongeren ook op een andere plek hebben, in een andere hoedanigheid. Ik vind het fijn als je alle leefgebieden van de jongeren mee kan nemen, zoals op straat en op school. [...] Dan weet je goed hoe het systeem in elkaar steekt.” [FG]

Aanwezig op scholen

Tijdens een focusgroep waren alle jongerenwerkers het ook eens dat jongerenwerkers aanwezig moeten zijn op scholen als deel van criminaliteitspreventie, zolang daar capaciteit voor is en dit akkoord is voor de scholen zelf.

Jongerenwerkers houden strak en productief contact met schoolmaatschappelijk werkers en ander schoolpersoneel. Het contact met schoolpersoneel helpt jongerenwerkers om een beeld te schetsen over de situatie van bepaalde jongeren:

“[Op straat] krijgen we die signalen. We gaan dan eerst naar die school om dat te bespreken met de docenten en de zorgcoördinator. [...] Hoe is de vibe? Komen ze echt? Worden er groepjes gevormd? Wat gebeurt er online? Heel vaak konden wij vechtpartijen voorkomen, omdat wij er informatie over krijgen.” [FG]

Ook leggen jongerenwerkers via de schoolomgeving contact met ouders, wat indirect kan bijdragen aan criminaliteitspreventie. Een jongerenwerker vertelt over een succesvol initiatief:

“Toen ik binnenkwam, hing er een foto en heb ik op social media gezet dat ze met vragen bij me konden komen. Nu wordt bij wijze van spreken de deur platgelopen. [...] Ik heb er drie of vier geholpen met schuldhelpverlening of andere dingen. Die praten daar met elkaar over: hij heeft dit en dat gedaan.” [FG]

Leerplicht

Voorbij aan de scholen zelf werken jongerenwerkers ook met instituten als Leerplicht en het Jongerenloket samen om jongeren aan de school verbonden te houden en zodanig te beschermen tegen afleiding naar de criminele omgeving. Jongerenwer-

kers kunnen door deze samenwerking jongeren die zijn uitgevallen en terug naar school willen, die jongeren weer heel makkelijk binnenkrijgen.

Zij kunnen een beetje buiten de lijntjes kleuren en dingen voortrekken om die jongeren op de school te krijgen. [...] We appen elkaar erover. Die jongeren kunnen best weer snel terug naar school. [...] Via de informele manier gaat het wat sneller.” [FG]

Vaak krijgt de jongerenwerker al een melding wanneer een jongere een aantal dagen niet op school is geweest. Dan gaat hij naar zijn huis om te kijken wat eraan de hand is. Wanneer hij dan merkt dat er meer problematiek is en diegene niet meer terugkomt, zoekt hij meteen contact met Leerplicht en komt er een MDO [multidisciplinair overleg] [FG]

Politie en handhaving

Jongerenwerkers die te maken hebben met (ernstige) jeugdcriminaliteit navigeren continu hun relatie met (jeugd)agenten en andere handhavers door informatie uit te wisselen over op wie te letten, het strategisch uitwisselen van signalen en afstemming rond de doelgroepen. Een jongerenwerker noemt waarom de samenwerking met handhaving van wisselende kwaliteit kan zijn:

“Op het moment dat je binnen je keten mensen hebt die vanuit de politieorganisatie wat op jeugd doen, maar niet de focus hebben op jeugd. [...] omdat ze meer vanuit het strafrecht denken en minder vanuit de ontwikkelbehoeften van de jongeren.” [FG]

Een andere jongerenwerker licht juist diens positieve ervaring met handhaving toe:

“Je merkt dat het uiteindelijke doel de jongere is. Dat iedereen daarvoor werkt. De politie zit daar niet om Mo of Ali aan te pakken. Ze geven ons informatie of bepaalde adviezen, zodat die jongeren er beter van gaan worden. Dat soort informatie wordt gedeeld. [...] Aan tafel zitten we elkaar niet dwars, want ons doel is uiteindelijk die jongeren te helpen.” [FG]

Jeugdagenten

Meerdere jongerenwerkers merken op dat hun samenwerking met jeugdagenten positiever is dan die met ‘gewone’ agenten.

“Ze contacteren mij en weten dat als ik daar tussenkom, het gelijk opgelost is. [...] Praten, waarschuwen en goed informatie delen, waardoor de jongeren vertrouwen krijgen in de politie. Het zijn niet zomaar agenten die wij hebben, het zijn jeugdagenten. Die zijn anders dan een agent die je op straat ziet wanneer er

...eentje zonder licht fietst en gelijk een boete aan zijn broek heeft.” [FG]

Een jongerenwerker impliceert ook dat deze constructieve insteek van jeugdagenten een positieve invloed heeft op de verhouding tussen jongeren en handhaving:

“Er komt één keer in de week een jeugdagent langs om te gaan tafeltennissen en leuke dingen met ze te doen. Jongeren zeggen dan op een gegeven moment: ik moet wat delen, maar ik praat niet met de politie, alleen met die jeugdagent. Dan kun je meer bereiken.” [FG]

Informatie delen en transparantie

Jongerenwerkers beschrijven dat informatie-uitwisseling met de politie ingewikkeld kan zijn. Ze tonen wel begrip voor het feit dat bepaalde informatie niet gedeeld kan worden omdat dat in het belang van die zaak is:

“Als er iets niet wordt gedeeld, zal daar een reden voor zijn. Ik ga daar niet op hameren. [FG] De politie kan geen inhoudelijke informatie delen, maar af en toe zeggen ze wel: even een stapje terug, dit is het enige wat ik kan delen.” [FG]

Ook wordt het wederzijds delen van informatie beschreven als strategisch en transactioneel:

“Wij delen informatie om iets los te krijgen. Je gaat de informatie niet zomaar in de krant zetten, bij wijze van spreken. [...] Je doet het niet voor niets.” [FG]

Opmerkelijk is dat in sommige gemeenten omwille van de band met de jongeren de goede relaties met handhaving en politie niet altijd worden benadrukt omdat veel jongerenwerkers willen vermijden dat ze door jongeren geassocieerd worden met handhaving:

“We zien ze in een gesloten ruimte. Ik zeg altijd tegen ze: vermijd me als je me ziet. Loop alsjeblieft de andere kant op.... Als die jongeren dat zien, gaan ze gelijk de link leggen. Niet alle jongeren, maar de jongeren die bezig zijn. - Je bent meteen een undercoveragent en dat gaat niet meer van je af. Dat ben je dan.” [FG]

Een andere jongerenwerker gelooft niet in deze werkwijze, omdat die het ook juist belangrijk vindt dat jongeren weten van de connecties van de jongerenwerker:

“Ik vind het belangrijk dat jongeren zien en weten dat politie, handhaving en jongerenwerkers met elkaar samenwerken. Daar mogen ze vragen over hebben en kritisch over zijn, want dan kunnen we het uitleggen.” [FG]

Gemeente

Het meest uitdagend is de samenwerking met gemeenten. Waar het gaat om signalen uitwisselen, maar ook subsidies en vergunningen rond te krijgen, en de opdracht zelf te verhelderen. Jongerenwerkers noemen veel gemengde of ronduit negatieve gevoelens over de samenwerking met de gemeente. Een jongerenwerker merkt op dat de kwaliteit van contact verschilt per ambtenaar:

“Met een kwart of misschien een derde [van jeugdconsulenten], hebben we een goede samenwerking. Anderen verschuilen zich achter gegevens. Het is moeilijk om daarmee in contact te komen.” [FG]

Het verschilt ook per jongerenwerker hoe makkelijk het contact kan worden gelegd:

“[tegenover andere JW] je gaf de vorige keer aan dat je zo het gemeentehuis binnenloopt om een bakkie te doen. Dat is bij ons niet haalbaar. We kunnen naar binnen lopen, maar dan krijg ik twee beveiligers [...] verder kom je niet.” [FG]

Personeelsverloop

Een gedeelde frustratie zijn personeelwisselingen onder gemeentepersoneel waardoor men het idee heeft steeds weer van 0 te moeten beginnen om vertrouwen op te bouwen. Gezien de hardnekkigheid van dit probleem worden er bij sommige jongerencentra speciale kennismakingsmomenten gepland voor relevante ambtenaren:

“Om de twee weken krijgen we nu nieuwe medewerkers van de gemeente. Die nodigen ze sinds drie jaar één keer per jaar uit voor een rondje in de wijk. Dan komen ze bij ons in het jongerencentrum. Ik laat ze de locatie zien, vertel over het werk wat wij doen en waar ze ons voor kunnen bellen. De nieuwe medewerkers gaan daardoor met die insteek aan hun werk beginnen.” [FG]

Gemiste kansen

Zowel in samenwerking met de gemeente als met de politie krijgen jongerenwerkers niet altijd de nodige informatie toegespeeld “vanwege AVG of wat dan ook, terwijl dit wel helpend kan zijn voor de jongeren” [FG]. Als het gaat om ambtenaren lijken ze daar minder begrip voor te hebben dan wanneer het gaat om politie. Bij sommige jongerenwerkers leeft ook een sterke frustratie en apathie tegenover de plannen en acties van de lokale gemeente. Er zijn voorbeelden genoemd van vertraagde reparatie aan infrastructuur en gemiste kansen om een locatie te benutten. Tot slot is opvallend dat werkgevers en externe organisaties niet expliciet genoemd worden als samenwerkingspartner op dit vraagstuk, terwijl het belang van stage, bijbaan en positieve dagbesteding onbetwist is. Wellicht is hier ruimte om nog meer gezamenlijk in op te trekken.

5. Expertise op elk niveau

5. Expertise op elk niveau

Jongerenwerkers treden bewust niet op als handhavers, maar dragen vanuit hun sociale opdracht op een methodische, ontwikkelingsgerichte manier bij aan de bestrijding van jeugdcriminaliteit. Om de meest kwetsbare doelgroep voldoende te beschermen en te bedienen is wel extra deskundigheid nodig, op drie niveaus: op het niveau van de jongerenwerker, de organisatie en de gemeente.

Jongerenwerker

Jongerenwerkers hebben een aantal vaardigheden, organisatorische omstandigheden en vormen van ondersteuning opgemerkt die zij als belangrijk of noodzakelijk zien voor jongerenwerkers die specialiseren in de preventie en aanpak van jeugdcriminaliteit. Ten eerste is het belangrijk om planmatig te werk te gaan om:

weloverwogen contact te hebben met jongeren

“Sommige jongens zitten eigenlijk al met een half been in die criminaliteit. Het is heel gevaarlijk om hen begeleiding te geven als je niet goed bent voorbereid. Dan zit je met een jongen te praten die jou nog kan overtuigen dat waar hij mee bezig is veel beter is. Dan heb jij die jongen eigenlijk nog meer in de problemen gebracht. Je moet dus zeker van jezelf zijn om met dat kaliber van jongens te kunnen gaan praten. [...] Je moet dus echt met goed huiswerk het gesprek met zo’n jongen ingaan.” (JW4)

Men tracht zich te verplaatsen in de situatie van de jongere met extra kwetsbaarheden voor criminaliteit zonder daarbij over zich heen te laten lopen.

“Je moet met het niveau meedoen. Als iemand als een crimineel gaat praten, moet je niet met hem praten als uit het boekje. Dan ben je niet interessant. Dus dan moet je als een crimineel gaan acteren. In zijn taal, maar wel met respect, want criminaliteit heeft grenzen. [...] Je moet kunnen praten en aanvoelen. Als je die kwaliteit hebt, kan je met allerlei soorten jongeren omgaan. Het is snel switchen.” (FG)

Inspelen op situaties

Daarnaast is een bepaalde *skillset* nodig die in staat stelt om bij de uitvoering van het plan situatie-afhankelijk en flexibel te kijken wat er in een belangrijk moment nodig is:

“Ik denk een stukje flexibiliteit. Er zijn een paar hele belangrijke momenten en dan moet je er voor de jongeren zijn. Daarmee valt of staat het. Dus je moet niet van 09:00 uur tot 17:00 uur denken. Op het moment dat er om middernacht iets gebeurt en je bent nodig, moet je er zijn voor de jongeren. [...] Vanuit die belangrijke momenten ontstaat het vertrouwen en kan je veel met die jongeren bereiken.” (FG).

Verschillende niveaus

Ook moet men op verschillende niveaus kunnen denken en opereren. Micro en macro. “In het klein, maar ook heel groot in de vorm van de gemeente. Het is een complexe taak.” (FG). Het wordt ook beschreven als verschillende petten moeten kunnen dragen:

“Soms kom je agenten tegen en dan hoor ik ze [de jongeren] zeggen: die politie-agenten, ik heb er niets mee. Dan probeer ik mee te praten, zodat hij denkt dat hij dat bij mij kan. De volgende dag heb ik een leuk gesprek met die agent. Je moet verschillende petten kunnen dragen. Als je bij de jongeren bent, ben je niet binnen het gemeentehuis. Daar moet je snel in kunnen schakelen” (FG).

Een jongerenwerker noemt het belang van korte lijnen met de gemeente, en brengt het ook terug naar de nodige kwaliteiten van de jongerenwerker zelf:

“Het is puur de manier van werken hier. In andere gemeentes gaat het er heel anders aan toe. Hier doen we het met korte lijntjes. [...] Het moet een beetje in je zitten, om op die manier te kunnen en willen werken” (JW2).

De eigen organisatie

Capaciteit en afstemming

Zoals aangegeven beschikken de organisaties over uiteenlopende capaciteit. Sociaalwerkorganisaties doen er ongeacht hun omvang goed aan om de capaciteit voor jongerenwerk in de wijk, online en op school te bewaken en tevens capaciteit voor gerichte criminaliteitspreventie in te plannen:

“In mijn huidige werk kan dat niet. Ik zou willen zeggen: Ik ga mij 40 uur in de week bezighouden met deze 2 of 3 gasten” (JW2).

“Je moet genoeg collega’s hebben” (JW4). En:

“Wij kunnen niet alle jongeren onder onze hoede hebben” (JW3).

Binnen de jongerenwerkersorganisatie is het belangrijk dat taken en activiteiten goed worden afgestemd. Zo zegt een jongerenwerker het volgende over de interne taakverdeling:

“Zodra er echter een zwaar geval is, moet daar wel over gepraat worden. Dan moeten ze kijken welke van de jongerenwerkers de kwaliteit heeft om die casus op te kunnen pakken. Je moet er niet zomaar iemand op afsturen” (JW4).

Interne organisatie en afstemming zijn dus belangrijk om goed contact te houden met jongeren:

“Dat je individueel combineert met groepen en ambulant. Dan kom je ze op alle gebieden tegen” (JW1).

Benutten van ervaringskennis

Het is daarbij als organisatie zaak om jongerenwerkers met voldoende ervaringskennis en nabijheid tot de meest risicovolle doelgroepen aan te trekken of te faciliteren omdat die beter kunnen inschatten welke jongeren waarom extra risico lopen en beter met hen het gesprek aan kunnen gaan.

“Die collega's zijn zelf van de straat, en daardoor past het. [jongerenwerker] en alle andere Lijmannelijk collega's kunnen erg levelen met die jongeren, en de jongeren voelen dat. [...]dat is belangrijk” (JW1).

Compensatie

Het is onverstandig om voorbij te gaan aan het belang van passende compensatie en arbeidsvoorwaarden voor jongerenwerkers die met (hardere) jeugdcriminaliteit te maken krijgen:

“We hebben meerdere situaties meegemaakt waarbij het gevaarlijk werd. [...] Je loopt hier gevaar. We hebben voor heel veel jaar aan jeugd-tbs binnen zitten. Waarom zou je dit doen?” (JW1)

Gezien de vele onregelmatige werkuren en de voorbeeldfunctie ten aanzien van een doelgroep die status afmeet aan hoeveel geld je verdient, is er behoefte aan passende arbeidsvoorwaarden, een marktconform salaris en uitbetaalde overuren.

Gemeenten

In een aantal (samenwerkingsverbanden tussen) gemeenten worden naar tevredenheid gezamenlijk doorlopende afspraken gemaakt over wie welke taken oppakt:

“Wij hebben in het Veiligheidshuis afgesproken dat we de zwaar gewelddadige en criminele jongeren bij blauw houden. Wij richten ons meer op de jongeren daaronder. [...] Als je door onderzoek heen loopt en je je ermee gaat bemoeien. Dat vinden ze niet leuk” [FG].

“Het jongerenwerk kan daar absoluut een rol in vervullen, maar misschien niet de primaire. Je moet oppassen en afstemmen met elkaar: wat kan niet en wat wel?” [FG]

Partnerschap

Aangezien enkele jongerenwerkers soms meer bij deze jongeren kunnen bereiken dan meerdere handhavers doen gemeenten er goed aan om de rol van jongerenwerkers te borgen in een structureel partnerschap. Dit partnerschap helpt ook om de behoefte aan extra specialisme te wegen. Meerdere jongerenwerkers erkennen een afstand tussen hun huidige takenpakket en dat van een op criminaliteitsbestrijding gespecialiseerde jeugdprofessional. Toch ligt de oplossing vaak niet waar de gemeente het zoekt, namelijk het inbrengen van externe ZZP'ers en andere sociale werkers die al gespecialiseerd zijn op het gebied van jeugdcriminaliteit. Jongerenwerkers leggen een sterke nadruk op het belang van een lange-termijn verbinding met jongeren die ontbreekt bij nieuwe ZZP'ers:

“Je bent meteen binnen, in plaats van dat je opnieuw moet beginnen en alles op moet bouwen bij zo'n jongere” (JW1).

Omdat het verwerven van een goede werkrelatie met jongeren én de ketenpartners een lange adem vraagt, zijn jongerenwerkers in het algemeen kritisch over het inbrengen van externe sociale werkers als een manier om jeugdcriminaliteit op korte of middellange termijn aan te pakken. Jongerenwerkers beklagen ook de hoge kosten die betrokken zijn bij een dergelijke inzet van ZZP'ers:

“Wat ik niet begrijp, is dat als je een gemeente vraagt om extra uren, ze zeggen: wij hebben geen geld” [FG].

"De gemeente zegt: deze jongeren zijn zo heftig, daar moet meer zorg op. Dus wat doet de gemeente? Die hebben [een beleidsprogramma] "de derde familie" ontwikkeld. Ze hebben allemaal zzp'ers aangenomen. Die krijgen belachelijk veel geld." [FG]

In plaats daarvan zien jongerenwerkers - ondanks de flinke specialisatieslag die jeugd-criminaliteit behoeft – dat de specialisatie al bestaat in de eigen organisatie:

"We hebben van alles in huis. We hebben collega's die met beperkte jongeren bezig zijn, die met autistische jongeren bezig zijn, die zich focussen op de meiden. Je hebt ook collega's die zich focussen op de criminele jongeren. Als je dat binnen je organisatie hebt, dan kan je al heel veel." (JW2)

6. De rol van jongerenwerkers: voorlopige conclusies en aanbevelingen

6. De rol van jongerenwerkers: voorlopige conclusies en aanbevelingen

In deze rapportage is een voorlopig antwoord geformuleerd op de eerste twee onderzoeksvragen over doelgroep en samenwerking. Jongerenwerkers noemen risicofactoren als: een lichte verstandelijke beperking, spijbelen of andere vormen van schoolverzuim, en criminaliteit in de familie of sociale omgeving. Opgemerkte trends zijn de verjonging van criminaliteit en ander problematisch gedrag, toenemende relevantie van de online leefwereld in jeugdcriminaliteit, en de toename in het aantal wapens dat wordt gedragen door jongeren. Jongerenwerkers signaleren zelf criminaliteit aan de hand van het gedrag en uiterlijke veranderingen van jongeren en pakken signalen op van onder andere onderwijs en handhaving.

Op preventief niveau bieden ze jongeren een positief sociaal en economisch alternatief voor de criminaliteit, en bouwen ze connecties met jongeren en diens familie op die ze later gebruiken om ze weg te motiveren van de criminaliteit. Sommige jongerenwerkers met affiniteit voor deze doelgroep bedienen ook jongeren die ernstige en gewelddadige misdrijven hebben gepleegd, maar wegen per geval zorgvuldig af of dat haalbaar is met betrekking tot de veiligheid van andere jongeren en henzelf. Jongerenwerkers werken uitgebreid samen met onderwijs, handhaving en gemeentes om jeugdcriminaliteit zo effectief mogelijk te bestrijden.

Algemene uitdagingen in de samenwerking zijn het uitwisselen van gevoelige informatie over jongeren en het opbouwen van langdurige werkrelaties, wat als voorwaarde werd gezien voor productieve samenwerking. Deze antwoorden laten toe om de derde onderzoeksvraag 'Welke rol hebben jongerenwerkers in criminaliteitspreventie?' tentatief te beantwoorden.

Het onderzoek laat voorlopig zien dat het werk van jongerenwerkers in het tegengaan van jeugdcriminaliteit vooral op het versterken van beschermende factoren gericht is. Jongerenwerkers zijn immers van mening dat alle jongeren recht hebben op hun steun, wat ze ook hebben gedaan. Geconfronteerd met verjonging en verharding van de doelgroep vallen jongerenwerkers terug op een combinatie van hun reguliere, beproefde aanpak aangevuld met meer specifieke inzet op criminaliteitspreventie.

Daarmee kan de jongerenwerker als beschermende actor de beschermende factoren versterken die vanuit de literatuur bekend zijn (De Jong, 2022; Koetsenruijter ea., 2023).

"Hoe meer wij met die jongeren omgaan en praten, hoe beter het gaat. Er zijn jongens die bijna waren afgeleden, maar toch weer terug klimmen en de school oppakken." (JW4)

"Ik denk dat wij de enige partij zijn die aansluiting heeft bij de jongeren, in de breedste zin van het woord." [FG]

Om die rol in criminaliteitspreventie optimaal te kunnen vervullen dient het jongerenwerk in staat te worden gesteld om algemene taken uit te voeren aangevuld met specifieke taken. Hieronder een opsomming van de tweemaal belangrijkste aandachtspunten, met verwijzingen naar verdere relevante studies en rapporten.

Algemene taken jongerenwerk in aanpak jeugdcriminaliteit

1. Weten waarop te letten als het gaat om signalen van criminele uitbuiting of betrokkenheid.
2. Door aanwezigheid op straat en online licht opsteken over ontwikkelingen, trends, die risico of bescherming kunnen bieden.
3. Het informeren van jongeren over laakbaar gedrag, strafbaar gedrag, strafrecht en consequenties (informatie- en adviesfunctie).
4. Duidelijke afspraken maken met de basis- en middelbare school om samenwerking te bevorderen.⁵
5. Op zorgvuldige en sensitieve wijze het eerste contact kunnen leggen met de jongeren die kwetsbaar zijn voor criminele uitbuiting.⁶
6. Een veelzijdig positief alternatief bieden voor de criminogene omgeving middels ontmoeting en talentontwikkeling, aandacht voor behoefte aan economisch/werk en toekomstperspectief⁷
7. Impact van criminogene omgeving op jongeren proberen te verkleinen aan de hand van zorgvuldige gesprekken met jongeren over hun interesses en verleidingen.
8. Indien nodig repressieve acties uitvoeren, zoals het weigeren van toegang tot het jongerencentrum, en tegelijk in gesprek blijven, om het welzijn van jongeren en de functionaliteit van het brede jongerenwerk te beschermen.

5 Van Dijk, T., Koetsenruijter, R. & Sieckelincx, S. (2023). Twee jaar jongerenwerk op Amsterdamse scholen: een onderzoek naar implementatie, doelrealisatie en versterking. Hogeschool van Amsterdam: Lectoraat Youth Spot.

6 De Jong, J.D. (2016). Verkeerd verbonden. Over foute straten en foute systemen. Lectorale rede, zoals uitgesproken door Jan Dirk de Jong op 11 februari 2016 op Hogeschool Leiden.

7 Kaulingfreks, F., De Jong, J.D., Sieckelincx, S. & Tuncay, B. (2024). Homepage. Een basis voor interventies ter preventie van jeugdcriminaliteit. Geraadpleegd op: <https://www.inholland.nl/onderzoek/publicaties/homebase>.

9. Het opbouwen en onderhouden van connecties met jongeren die risico lopen betrokken te raken bij criminaliteit, en de sociale omgeving van die jongeren. Het afstemmen van individuele- en groepsbegeleiding voor jongeren die zich wel en niet inlaten met criminaliteit.
10. Waar mogelijk de casuïstiek doorspelen naar collega's die specialiseren op jeugdcriminaliteit, en de collega daarbij ondersteunen a.d.h.v. de verzamelde connecties en kennis.⁸
11. Inspelen op een veranderende en steeds relevanter wordende online leefwereld. Offline en online activiteiten op elkaar afstemmen.⁹

Specifieke taken jongerenwerk in aanpak jeugdcriminaliteit

Dit bestaat uit (een deel van) het hierboven beschreven algemene jongerenwerk, aangevuld met de volgende rollen:

1. Flexibel beschikbaar zijn in het geval van acute dramatische gebeurtenissen. De straateconomie gaat 24/7 door.
2. Op momenten die voor de band met de jongere belangrijk zijn aanwezig zijn: verjaardagen, diploma-uitreiking, maar ook zittingen of bezoek in detentie.
3. Manieren benutten om ook met jongeren die (zware) delicten hebben gepleegd in contact te blijven en te helpen.
4. Complexe samenwerkingsverbanden met handhaving, reclassering, Halt, onderwijs en gemeenten navigeren om de beste uitkomsten voor jongeren te behalen.
5. Gevoelige informatie uitwisselen en verwachtingen managen, en zorgvuldig de relatie met handhaving bewaken aangezien de houding van jongeren tegenover handhaving vaak sterk negatief is.
6. Vaardig zijn in het contact met jongeren in aanraking met zwaardere criminaliteit. Voldoende gezagsvol, niet over je heen laten lopen.
7. Ook weten waar en hoe criminaliteit online ontwikkelt en uitbuiting op het internet plaatsvindt.¹⁰
8. Intensieve individuele begeleiding bieden aan jongeren wanneer het werken in groep te weinig resultaat oplevert.

⁸ Koetsenruijter, R., Manders, W., Tuncay, B. & Sieckelinck, S. (2023). *Preventie van Jonge Aanwas door Jongerenwerk en Straathoekwerk: Samenwerken aan Positieve Veiligheid. Literatuuronderzoek*. Lectoraat Youth Spot.

⁹ Todorović, D., Koetsenruijter, R., Manders, W., & Sieckelinck, S. (2023a). *Echt zijn in de online leefwereld: Een handreiking voor jongerenwerkers*. Hogeschool van Amsterdam, Lectoraat Youth Spot.

¹⁰ <https://openresearch.amsterdam/image/2023/9/19/jongline.pdf>; Abdi, F. (2024). Aan de andere kant van het scherm. *AAN DE ANDERE KANT VAN HET SCHERM (pvda.nl)*

Bronnen

Bronnen

- Barnert, E. S., Dudovitz, R., Nelson, B. B., Coker, T. R., Biely, C., Li, N., & Chung, P. J. (2017). How Does Incarcerating Young People Affect Their Adult Health Outcomes?. *Pediatrics*, 139(2), e20162624. <https://doi.org/10.1542/peds.2016-2624>
- Carter, A. (2018). The consequences of adolescent delinquent behavior for adult employment outcomes. *Journal of youth and adolescence*, 48, 17-29. <https://doi.org/10.1007/s10964-018-0934-2>
- De Jong, J.D. & Wit, N. de m.m.v. Moussaid, Y. & Sahetapy, I. (2023). Specialistisch jeugdwerk voor de 2%. Over plus-preventie tussen jongerenwerk en jeugdzorg. Leiden: Hogeschool Leiden, lectoraat Aanpak Jeugdcriminaliteit.
- De Jong, J.D., & Ferwerda, H. (2024). *Opinie: Kleine boeven hebben onze hulp nodig*. Trouw. <https://www.trouw.nl/opinie/opinie-kleine-boeven-hebben-onze-hulp-nodig~bb812b6e/>
- Edens, J.F., Campbell, J.S. & Weir, J.M. (2007). Youth Psychopathy and Criminal Recidivism: A Meta-Analysis of the Psychopathy Checklist Measures. *Law and Human Behavior*, 31, 53–75. <https://doi.org/10.1007/s10979-006-9019-y>
- Ferwerda, H. (2021). *Misdaadcarrières voorkomen en doorbreken*. Bureau Beke.
- Groot, I., de Hoop, T., Houkes, A., & Sikkels, D. (2007). De kosten van criminaliteit. Een onderzoek naar de kosten van criminaliteit voor tien verschillende delicttypen (SEO-rapport nr. 971). WODC.
- Hettfleisch van Ehrenheim, M. & Van Zuidam, K. (2025). Daling jeugdcriminaliteit soms lastig te rijmen met ervaringen op straat. NU.nl.
- Hielkema, D. (2024). Zorgen over aantal minderjarigen dat betrokken is bij explosies: geronseld voor 'ogenschijnlijk makkelijk en veel geld'. Het Parool. <https://www.parool.nl/amsterdam/zorgen-over-aantal-minderjarigen-dat-betrokken-is-bij-explosies-geronseld-voor-ogenschijnlijk-makkelijk-en-veel-geld~b0f4828a>
- Kaal, H. (2019). Met zorg naar de politie. Over besluitvorming rond aangifte van strafbaar gedrag binnen de LVB-zorg. Hogeschool Leiden. <https://www.hsleiden.nl/media/4488>.
- Kaulingfreks, F., De Jong, J.D., Sieckelinck, S. & Tuncay, B. (2024). *Homebase*. Een basis voor interventies ter preventie van jeugdcriminaliteit. Geraadpleegd op: <https://www.inholland.nl/onderzoek/publicaties/homebase>.
- Kennis, M., Rud, I., & Vissers, W. (2024). Criminaliteit: Jeugdige verdachten en slachtoffers. <https://longreads.cbs.nl/jeugdmonitor-2024/criminaliteit/>
- Koetsenruijter, R., Manders, W., Tuncay, B. & Sieckelinck, S. (2023). *Preventie van Jonge Aanwas door Jongerenwerk en Straathoekwerk: Samenwerken aan Positieve Veiligheid*. Literatuuronderzoek. Lectoraat Youth Spot.
- Metz, J., Sonneveld, J., en Rijnders, J. (2020). *Hoe jongerenwerkers werken aan preventie: 22 keer 1 jaar jongerenwerk in praktijk*. Uitgeverij SWP Amsterdam.
- Van der Laan, A.M., Tollenaar, N., Beijers, J., & Kessels, R. (2024). *Ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 2000-2023. Synthese van bevindingen uit de Monitor Jeugdcriminaliteit*. WODC
- Metz, J. (2013). *De waarde(n) van het jongerenwerk. Op zoek naar de toegevoegde waarde van het professionele jongerenwerk in de toekomst*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam.
- Moffitt, T. E., & Caspi, A. (2001). Childhood predictors differentiate life-course persistent and adolescence-limited antisocial pathways among males and females. *Development and Psychopathology*, 13, 355–375.
- Rijnders, J., Manders, W., & Metz, J. (2021). Werkzame elementen en randvoorwaarden in de samenwerking tussen jongerenwerk en scholen voor voortgezet onderwijs. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 30(3), 17-36.
- Roks, R.A. & Van den Broek, J. (2024) - What happens on the digital street, stays on the digital street?: An examination of provocations, threats, and beefs in the online drill culture in Rotterdam. In: *The Routledge International Handbook of Online Deviance*. Routledge. <https://pure.eur.nl/en/publications/2a349aac-e246-407a-903f-e39cc9a93f48>
- Schellevis, J., en Van Hulzen, D. (2022, 14 december). Jongeren vaker betrokken bij fraude en cybercrime, politie maakt zich zorgen. NOS. Geraadpleegd op 1 juni 2023, van <https://nos.nl/artikel/2456322-jongeren-vaker-betrokken-bij-fraude-en-cybercrime-politie-maakt-zichzorgen>
- Sieckelinck, S., Kooijmans, M. & Wernaart, S. (2020). *Buro Zend-Uit. Verslag van een Participatief onderzoek over Kwetsbaar zoeken naar Talent*. Nationale Wetenschaps Agenda.
- Sonneveld, J., Metz, J., & Manders, W. (2019). *De preventieve kracht van het jongerenwerk. bijdrage aan de transformatiedoelen van de Jeugdwet*. Hogeschool van Amsterdam, Lectoraat Youth Spot.
- Verbruggen, J., van der Geest, V., & Blokland, A. (2016). Adult life adjustment of vulnerable youths. The relationship between criminal history, employment history and adult life outcomes. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, 2(4), 466-493. <https://doi.org/10.1007/s40865-016-0040-7>